

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
завідувач кафедри
д.е.н., проф.Козак Ю.Г.
“ ____ ” _____ 2018 р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності міжнародна економіка
за темою:

«Експортний потенціал Одеської області: сучасний стан та
перспективи розвитку»

Виконала: студентка 4 курсу, групи 4а
спеціальності 6.030503 Міжнародна економіка
Паршакова Дар'я Сергіївна

Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри МЕВ
Єрмакова Ольга Анатоліївна

Одеса – 2018

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	7
1.1. Сутність та структура експортного потенціалу регіону.....	7
1.2. Чинники, які обумовлюють ефективність реалізації експортного потенціалу регіонів України.....	14
1.3. Методичні підходи до оцінки експортного потенціалу регіону.....	23
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	33
2.1. Аналіз динаміки експортної діяльності Одеської області.....	33
2.2. Оцінка експортного потенціалу Одеської області.....	40
2.3. Основні проблеми експортної політики Одеського регіону.....	46
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ.....	54
3.1. Кластери, як інструмент підвищення експортного потенціалу регіону.....	54
3.2. Заходи підвищення інвестиційної привабливості Одеського регіону.....	58
3.3. Активізація малого та середнього підприємництва, як один із головних чинників розвитку експортного потенціалу регіону.....	62
Висновки до розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ.....	68
Список літературних джерел.....	71

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світовому господарстві зовнішньоекономічна діяльність є важливим чинником, що впливає на динаміку й структуру національної економіки. Необхідність теоретичного осмислення процесів проблеми зовнішньої діяльності, що здійснюються у сфері міжнародної торгівлі, виявлення певних закономірностей і розроблення рекомендацій щодо їх розвитку являються актуальним аспектом постійного дослідження вчених-економістів у різні часи.

Проблеми вдосконалення та розвитку експортного потенціалу регіону відображені у працях таких науковців, як: В. Коломієць, С. Лукін, О. Пирог, А. Зацепило, С. Бестужева та багато інших. Методичні підходи щодо дослідження експортного потенціалу на мікро-рівні запропонували Т. Мельник, М. Макаренко, В. Третьяк, Ю. Гапоненко. Проте питання кількісного та якісного визначення експортного потенціалу регіонів та його впливу на зовнішньоекономічні зв'язки є досі недостатньо дослідженим.

Зовнішньоекономічний розвиток та його перспективи в цілому розглядаються з огляду на експортний потенціал країни, який визначає конкурентні переваги країни на світовому ринку. Формування і розвиток експортного потенціалу являє собою складний процес, що включає внутрішньо-економічні і зовнішньоекономічні складові на всіх стадіях функціонування регіону як складної економічної системи.

Реальна участь країни в експортній діяльності є, як відомо, багаторівневим системним процесом. Характерною особливістю сучасного стану розвитку експортної діяльності України є глибокі зміни у співвідношенні динаміки можливостей загальнодержавного і регіонального рівнів експортної діяльності і відповідно посилення експортної активності регіонів.

Що стосується Одеської області, то на даний час зовнішньоторговельна діяльність Одеської області є одним із напрямів зовнішньоекономічної діяльності даного регіону, що динамічно розвиваються. Основним фундаментом розвитку зовнішньої торгівлі в економіці області є наявність існування в ній цілого ряду спеціалізованих провідних міжгалузевих комплексів, які відіграють важливу роль в міжрегіональному та міжнародному поділі праці.

Від рівня експортного потенціалу країни значною мірою залежить її місце в системі світового господарства, вплив на загальносвітові процеси, що визначає не лише економічну, а й політичну вагомість країни, авторитет і місце держави в міжнародних відносинах. Саме тому дослідження експортного потенціалу регіону та країни, в цілому, є досить актуальним і має непересічне значення для наукового обґрунтування і практичного здійснення активної політики держави у сфері ефективної експортної діяльності з урахуванням соціально-економічного становища і ролі кожного її регіону, як територіально-виробничого комплексу, у формуванні та ефективній реалізації національного експортного потенціалу.

Метою роботи є дослідження стану та перспектив розвитку експортного потенціалу Одеської області.

Відповідно до поставленої мети було виокремлено наступні **завдання**:

- узагальнити теоретичні і методичні засади поняття експортного потенціалу як соціально-економічної категорії та виявити економічну сутність експортного потенціалу регіону і здійснити аналіз підходів щодо його визначення та оцінки;
- розглянути поняття експортного потенціалу як важливої характеристики економічної потужності країни;
- розробити теоретико-методологічні і науково-методичні основи формування та ефективного використання експортного потенціалу регіону;
- проаналізувати сучасний стан, тенденції та умови розвитку експортного потенціалу Одеської області;
- виявити основні проблеми ефективної реалізації експортної політики Одеської області;
- дослідити практику державної підтримки експортної діяльності в зарубіжних країнах;
- запропонувати напрямки підвищення експортного потенціалу Одеської області.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення розвитку експортного потенціалу регіону.

Предмет дослідження – комплекс організаційно-економічних важелів розвитку експортного потенціалу Одеської області.

Методологічну основу випускної роботи складають теоретичні положення економічної науки, наукові праці вітчизняних та закордонних вчених, монографічна література, присвячена проблемам експортної політики. При написанні випускної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи: узагальнення та синтезу, порівняльного, статистичного та економічного аналізу, графічні методи. Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. При написанні випускної роботи використовувалися законодавчі і нормативні акти Верховної Ради та Уряду України з питань зовнішньоторговельної діяльності, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем державного регулювання ЗЕД, Інтернет-джерела, статистична інформація Державної служби статистики України, Департаменту статистики Одеської області та Міністерства економіки.

Практичне значення результатів відображається в наданні рекомендацій щодо удосконалення експортного потенціалу Одеської області, а саме пропонується створення максимально сприятливих умов для розвитку та активізації зовнішньоекономічної діяльності Одеського регіону, впровадження інвестиційних проектів з організації виробництва продукції з високою доданою вартістю, активізація малих та середніх підприємств, адаптація та модернізація економіки Одеського регіону на підставі кластерного підходу з акцентом на підвищення його експортного потенціалу. Ці рекомендації будуть враховані в Інституті проблем ринку та економіко-економічних досліджень НАН України.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

За сучасних умов, для яких притаманна постійна зміна факторів зовнішнього середовища, все більшої актуальності набуває питання забезпечення підвищення експортного потенціалу країни, як фактору ефективного здійснення ЗЕД на міжнародному ринку. Збільшення й раціоналізація експорту завжди розглядалися у більшості країн як позитивний момент в економічному розвитку, бо це, по-перше, шлях до ефективнішого використання економічного потенціалу і, по-друге, можливість задовольняти певні внутрішні потреби за рахунок імпорту.

Представлена дипломна робота була присвячена перспективам підвищення експортного потенціалу Одеської області.

В першому розділі розглянуто економічну сутність та структуру експортного потенціалу та виявлено, що обсяги й структура експорту країни безпосередньо залежать від її потенціалу, який можна визначити, як максимальну здатність національної економіки при певному розвитку виробничих сил випускати товари та надавати послуги, конкурентоспроможні на зовнішніх ринках. Експортний потенціал регіону було розглянуто як зважену суму приватних потенціалів. Він включає в себе: ресурсо-сировинний, трудовий, фінансовий, виробничий, споживчий, інфраструктурний, інноваційний та інституційний потенціали. На основі таких тенденцій у провідних країнах світу відбувається глобальне впровадження сучасних моделей управління експортним потенціалом країни та виокремлення його в одне із ключових завдань державної економічної політики.

Серед чинників, які обумовлюють ефективну експортну діяльність регіонів України було виділено те, що наша держава володіє розвиненою промисловістю, забезпечена об'єктами виробничої й соціальної інфраструктури, розгалуженою системою комунікацій, в тому числі транспортною мережею і засобами зв'язку.

В другому розділі випускної роботи було проведено аналіз динаміки показників експортної діяльності Одеської області за останні 4 роки, дана оцінка поточному стану експортного потенціалу області, дана порівняльна характеристика з іншими регіонами України.

Аналіз сучасного стану експортної діяльності Одеської області показав, що сектор сільського господарства є однією з найперспективніших експортних галузей.

На такі категорії, як: рослинництво, жири і масла, а також продукцію хімічної промисловості в 2017-му році довелося 81,2% від усього обсягу одеського експорту. Найбільші торговельні партнери Одеської області - Європейський Союз, Туреччина, Індія, Китай, Єгипет.

Проаналізувавши провідні функції експортної діяльності Одеської області, було визначено, що помітної ролі у господарському комплексі України Одеська область досягає, в основному, завдяки тому, що є головним морським зовнішньоторговельним виходом країни та завдяки вигідному географічному і геополітичному становищу цього регіону.

Узагальнення методів оцінки експортного потенціалу регіону дозволило виділити власну та найточнішу модель оцінювання стану експортного потенціалу регіону. Дана модель оцінки експортного потенціалу дозволила визначити рівень розвитку експортного потенціалу з виявлення ступеня його використання і більш об'єктивного порівняння регіонів між собою, що в свою чергу впливає на подальшу побудову правильної експортної політики. Було зроблено висновок, що Одеська область має значний експортний потенціал, який реалізований неповністю.

Дослідження практики державної підтримки експортної діяльності в зарубіжних країнах свідчить про високий рівень державної підтримки конкурентоспроможності національного сільськогосподарського виробництва та стимулювання експорту. Сучасна система протекціоністських заходів в аграрній сфері, спрямована на створення національними виробниками найбільш сприятливих умов на внутрішньому і зовнішніх ринках, збереження присутності держави на ринках у якості кредитора, гаранта, донора з функціями стимулювання експортного виробництва. На сьогоднішній день, в Україні діють всі регіональні програми, що передбачають фінансування окремих заходів з підтримки експорту.

Основними проблемами експортної політики Одеської області можна вважати: високий рівень бюрократизації, неефективний чи непрозорий механізм відшкодування ПДВ, велика кількість дозвільних документів та непередбачуваний характер торговельної політики України.

В третьому розділі були запропоновані шляхи підвищення експортного потенціалу Одеського регіону. На базі проведених досліджень експортного

потенціалу Одеського регіону та України, в цілому, було рекомендовано наступні організаційно-економічні заходи щодо підвищення експортного потенціалу: модернізація економіки регіону на підставі кластерного підходу з акцентом на підвищення його експортного потенціалу; залучення інвестиційних проектів з організації виробництва продукції з високою доданою вартістю; використання податкових методів стимулювання; проведення політики стимулювання імпорту; залучення державної підтримки розвитку експортної діяльності МСП, так як це є одним з головних чинників збільшення обсягів експорту; необхідним є створення системи спеціалізованих страхових компаній для страхування експортних ризиків; необхідно проводити розумну протекціоністську політику в зовнішній торгівлі.

Впровадження запропонованих рекомендацій дозволить досягти наступних завдань: зниження втрат при організації і веденні поставок сировини, комплектуючих і напівфабрикатів; підвищення інвестиційної привабливості фінансово ємних інфраструктурних проектів; забезпечення ефективної взаємодії між центральними органами в сфері зовнішньоекономічної торгівлі та їх територіальними підрозділами; пошук ефективних фінансових інструментів підтримки експорту МСП, які врахували б можливості державних ресурсів; підвищення проникнення кадрового потенціалу, який об'єднується в кластер організації на принципах взаємозамінності і ротації; удосконалення зовнішньоекономічної діяльності України, прискорення адаптації її економічних, правових та інституційних структур до міжнародних стандартів, зокрема стандартів Світової організації торгівлі та Європейського союзу.

Отже, у дипломній роботі були виконані усі поставлені завдання та досягнута головна мета – досліджено стан експортного потенціалу Одеської області, складено комплекс конкретних пропозицій для підвищення його ефективності. Представлені у роботі практичні рекомендації можуть бути використані для розроблення нової експортної політики Одеської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беленький П., Регіональна політика збалансованого соціально-економічного розвитку // Регіональна економіка. - 2015. - № 1. - С. 96-106.
2. Гаврилюк О. Взаємозв'язок структурних та експортних пріоритетів в економіці України // Економічний часопис. -2009. -№2. -С.42-44
3. Горбенюк А. Економічні аспекти експорту продукції металургійної галузі// Економіка. Фінанси. Право. -2014. -№11. -С.3-8.
4. Дьомін С. Кількісна оцінка експортного потенціалу регіону/ Дьомін С. С// Економічна теорія – Харків 2012- С. 114-134
5. Жук М. Методологічні підходи до структурування експортного потенціалу регіону// Економіст. - 2014. - № 4. - С. 52-54.
6. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність // Одеса, Астропринт, 2016, - С.200
7. Кузьмінський Ю. А. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. – К.: КНЕУ, 2001 – 179 ст.
8. Непомняща Т.С. Стимулювання експортної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу. //Актуальні проблеми економіки. - 2014. -№2. -С. 146-154.
9. Скрипник М. Шляхи стимулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу// Економіка, Фінанси, Право. – 2012. -№6. -С. 34-37
10. Шевчук В.М. Обставини, що сприяють учиненню контрабанди: проблеми та пропозиції// Митна справа. –2015. -№2. - С.15-23
11. Іонова А. Ф., Тарасова Н. А. – Облік та аналіз зовнішньоекономічної діяльності: учбово-практичний посібник. – М.: ТК Велбі, 2010 – 352 ст.
12. Кириченко О., Кавас І. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. – К.: Фінансист, 2000. – 653 ст.
13. Пирог О. В. , І. Зацепило Оцінка експортного потенціалу регіонів України/ О. В. Пирог, А. І. Зацепило // Екон. Простір – 2015 – С. 146-148
14. Макаренко М.В., Мельник Т.М., Іваненко В. Г. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону/

- М. В. Макаренко//Т.М. Мельник//Іваненко В.Г.//Актуальні проблеми економіки. – 2012. - №4(130). – С.217-224
15. Тищенко А. Н. , Кизим Н. А.,Кубах А. І. Економічний потенціал регіону: аналіз, оцінка, діагностика //Економіка та держава. - 2013, 175 с.
  16. Крушніцька Г.Б. Експортний потенціал України та необхідність перебудови структури зовнішньої торгівлі // Наукові доповіді міжнародної науково-практичної конференції “Реструктуризація економіки та інвестицій в Україні”. Ч.1.- Чернівці, 2014.- С. 100 – 105
  17. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. Бусел В.Т.]. — К.: ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с
  18. Проект «Національна стратегія розвитку експорту України» [Електронний ресурс].—Режимдоступу:<http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zed/strategy/ukr/4589.html>.
  19. Проект Закону України «Про державну фінансову підтримку експортної діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9373&skl=7
  20. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1206-р «Про затвердження плану заходів з розвитку та реалізації експортного потенціалу України і розширення зовнішніх ринків збуту товарів вітчизняних товаровиробників на період до 2015 року від 16.11.2011р. (чинна редакція з поправками внесеними від 11.07.2015 р. № 492-р) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1206-2011-%D1%80>.
  21. Дьомін О. О. Методологічні основи регулювання потенціалу економічного розвитку регіону: автореф. Дис. Канд. Екон. Наук: 08.02.14/ О. О. Дьомін – Х.,2014 – С. 6-10
  22. Лукін С. О. Економічний потенціал регіону та регулювання його розвитку (в умовах ринкових перетворень): автореф. Дис. Канд. Екон. Наук: 08.10.15/ С. О. Лукін – Львів 2015 – С. 9-10
  23. Губенко В. Реалізація експортного потенціалу АПК України в умовах глобалізації світової економіки //Економіка АПК. - 2013. - № 10. - С.124-129

24. Кондрачук В., Кондратюк Т. Державна підтримка експорту малих та середніх підприємств в умовах глобалізації ринкового господарства//Вістник Української Академії державного управління. 2016. -№ 3. -С.163-169.
25. Куклінова Т.В. Стимулювання розвитку малих підприємств (на прикладі підприємств Одеського регіону)//Вістник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. - 2013. - №15. - С.192-196.
26. Організація агробізнесу та підприємництва: Навчальний посібник / [Андрусенко Г.О., Мартьянов В.П., Савченко В.Д., Садиков М.А.]; за редакцією В.П. Мартьянов / Харківський державний аграрний університет ім. Докучаєва — Харків, 1998. — 181 с.
27. Сіваченко І.Ю., Поварська Н.В., Дмитрієв Ю.Г. Основні напрямки розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Одеській області//Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. - 2013. - №11. - С. 123-126.
28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/ZED-2017.pdf>
30. Загальна характеристика економіки регіону // - Режим доступу: <http://gue.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=24796&id>
31. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2018 року // – Режим доступу: <http://region.odessa.gov.ua>
32. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, затверджена рішенням обласної ради від 28 жовтня 2011 року// – Режим доступу: <http://region.odessa.gov.ua>